

Agnieszka Góra-Błaszcykowska* | **Przyczyny kasacyjne**

[Cassation Grounds]

Abstract

A cassation appeal in the Polish Civil Procedure Code is an extraordinary means of appealing second-instance court judgments on the merits to the Supreme Court. However, not all judgments ending the proceedings on the merits are appealable, as the legislator has introduced subject and amount limitations. In this way, a first barrier has been introduced to counteract the excessive inflow of cases to the Supreme Court. The second barrier is the very restrictive formal requirements that a complaint must meet in order to be considered admissible; this includes the compulsion of a lawyer. The third stage of the examination of the cassation appeal is the so-called pre-court, in which the existence of cassation grounds is examined. The author analyses cassation grounds as an extra-Code concept, rightly introduced, however, in the pre-court literature due to the importance that the legislator attributes to the various stages of the examination of a cassation appeal in civil proceedings. This stage serves the purpose of selection of appeals in terms of their importance and usefulness for cognizance by common courts also of other cases with analogous legal problems.

Keywords: civil proceedings, cassation appeal, cassation grounds, challenge, grounds for cassation appeal.

Terminologia

Pojęcie „przyczyny kasacyjne” wprowadził do literatury J. Gudowski¹. Jego zdaniem przyczyny kasacyjne to ustanowione przez ustawodawcę przesłanki przysądki, czyli okoliczności uzasadniające przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania, które motywują postrzeganą z perspektywy publicznoprawnej potrzebę jej wniesienia i rozpoznania (art. 398⁹ § 1 k.p.c.). Przyczyny kasacyjne

* **Agnieszka Góra-Błaszcykowska** — dr hab. nauk prawnych, profesor Akademii Sztuki Wojennej, sędzia Izby Cywilnej SN; ORCID 0000-0002-6862-3840.

¹ J. Gudowski, *Przyczyny kasacyjne* [w:] P. Grzegorzczak, K. Knoppek, M. Walasik (red.), *Proces cywilny. Nauka, kodyfikacja, praktyka. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Feliksowi Zedlerowi*, Warszawa 2012, s. 160. Pojęcie to prezentowałam – choć nie tak dogłębnie, jak w niniejszym opracowaniu [w:] A. Góra-Błaszcykowska (red.), *System postępowania cywilnego*, tom 5. Środki zaskarżenia, Warszawa 2023, ss. 559–564.

– skupiające argumenty oderwane od indywidualnych interesów stron – stanowią regulator i swoisty sterownik jej dostępności (*admissio*). W wypadku występowania istotnego zagadnienia prawnego oraz potrzeby wykładni (pkt 1 i 2) motyw publicznoprawny nie budzi wątpliwości, wbrew pozorom także nieważność postępowania oraz oczywista zasadność skargi (pkt 3 i 4) mieszczą się na tym samym polu.

Przyczyny kasacyjne stanowią przesłanki przedsądu, który został wprowadzony do kodeksu postępowania cywilnego ustawą z 24 maja 2000 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz ustawy o komornikach sądowych i egzekucji². Zmiany weszły w życie 1 lipca 2000 roku. Powołanie przesłanki przedsądu jest elementem formalnym skargi kasacyjnej określonym w art. 398⁴ § 2 k.p.c., tj. obowiązkiem zamieszczenia w skardze kasacyjnej wniosku o przyjęcie skargi do rozpoznania i uzasadnieniem tego wniosku.

Czynności wywołane wniesieniem skargi kasacyjnej

Tytułem wstępu konieczne jest zaakcentowanie, że wniesienie skargi kasacyjnej wszczyna kilkuetapową kontrolę, w pierwszym etapie – w zakresie jej dopuszczalności. Oceny dopuszczalności skargi kasacyjnej dokonuje się na podstawie pięciu kryteriów: 1) ustawowej dopuszczalności ze względu na rodzaj orzeczenia oraz istnienie substratu zaskarżenia; 2) sporządzenia w wymaganej prawem formie i z zachowaniem wymagań konstrukcyjnych; 3) wniesienia w ustawowym terminie; 4) zachowania obowiązkowego w postępowaniu przed Sądem Najwyższym zastępstwa stron przez adwokatów lub radców prawnych; 5) złożenia przez osobę legitymowaną³.

Obecna treść art. 398⁴ k.p.c. została zasadniczo ukształtowana wyrokiem TK z 1 lipca 2008 r.⁴ Stwierdzono w nim, że art. 398⁶ § 2 i 3 w zw. z art. 398⁴ § 1 k.p.c. w zakresie, w jakim przewiduje odrzucenie – bez wezwania do usunięcia braków – skargi kasacyjnej niespełniającej wymagań określonych w art. 398⁴ § 1 pkt 3 k.p.c., jest niezgodny z art. 45 ust. 1 w zw. z art. 31 ust. 3 i art. 2 Konstytucji RP.

² Dz.U. nr 48, poz. 554 ze zm.

³ T. Wiśniewski [w:] T. Wiśniewski (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, tom 2. Art. 367–505⁹⁹, Warszawa 2021, s. 301. Na ten temat zob. także A. Góra-Błaszczkowska [w:] A. Góra-Błaszczkowska (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, tom 1A. Art. 1–424¹², Warszawa 2020, s. 1209 i nn.; A. Góra-Błaszczkowska, *Dopuszczalność środków zaskarżenia* [w:] A. Góra-Błaszczkowska (red.), *System...*, ss. 27–51; J. Paszkowski [w:] T. Szancio (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, tom 1. Art. 1–458¹⁶, Warszawa 2023, s. 1745 i nn.; M. Manowska [w:] M. Manowska (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, tom 1. Art. 1–477¹⁶, Warszawa 2021, s. 1307 i nn.

⁴ SK 40/07, Dz.U. nr 120, poz. 779. Na ten temat szczegółowo zob. T. Wiśniewski [w:] T. Wiśniewski (red.), *Kodeks...*, tom 2, s. 285.

Ocena przesłanek dopuszczalności skargi kasacyjnej dokonywana jest najpierw przez przewodniczącego w sądzie drugiej instancji. Do jego zadań należy także sprawdzenie, czy skarga kasacyjna spełnia odpowiednie wymagania konstrukcyjne, a zatem czy zawiera wszystkie składniki, o których mowa w art. 398⁴ § 1 k.p.c. Na podstawie art. 398⁶ § 1 k.p.c., jeżeli skarga kasacyjna nie spełnia wymagań przewidzianych w art. 398⁴ § 2 lub 3 k.p.c., przewodniczący wzywa skarżącego do usunięcia braków w terminie tygodniowym, pod rygorem odrzucenia skargi. Po uzupełnieniu braków formalnych w terminie sprawa jest przekazywana Sądowi Najwyższemu, który ponownie bada spełnienie przez skargę warunków dopuszczalności, gdyż nie jest związany oceną dopuszczalności skargi dokonaną przez sąd drugiej instancji⁵.

Kognicja Sądu Najwyższego obejmuje nie tylko (ponowną) ocenę, czy skarga wniesiona jest przez uprawniony podmiot i od orzeczenia podlegającego zaskarżeniu, ale także – czy złożona została w terminie i spełnia wymagania formalne. Przez wymagania formalne należy przy tym rozumieć nie tylko te przewidziane dla pism procesowych, ale i te szczególne, określone przepisami prawa procesowego. Badanie nie obejmuje jednakże ani kwestii przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania, ani badania zasadności podstaw, na których jest ona oparta. Wchodzą one bowiem w zakres zastrzeżonych dla Sądu Najwyższego kompetencji orzeczniczych⁶ o merytorycznym charakterze.

Skarga kasacyjna, która nie spełnia przesłanek określonych w art. 398⁴ § 1, 2 i 3 k.p.c., podlega odrzuceniu – i jeśli nie dokonał tego sąd drugiej instancji, odrzuca ją Sąd Najwyższy⁷. Każde z wymagań skargi kasacyjnej, określonych w art. 398⁴ k.p.c., ma samodzielny byt⁸.

Wśród wymagań skargi znajduje się wniosek o przyjęcie skargi do rozpoznania wraz z uzasadnieniem, o czym mowa w art. 398⁴ § 2 k.p.c. Wniosek i jego uzasadnienie powinien zawierać wykazanie – za pomocą jurydycznej argumentacji – że w sprawie rzeczywiście występują przesłanki uzasadniające przyjęcie jej do rozpoznania. Uzasadnienie wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania nie może być uzasadnieniem podstaw kasacyjnych, gdyż na etapie przyjmowania skargi do rozpoznania nie rozważa się w ogóle racji stron w sprawie, która została już prawomocnie rozstrzygnięta. Skarga kasacyjna ma charakter nadzwyczajnego środka zaskarżenia prawomocnego orzeczenia sądowego – i muszą wystąpić kwalifikowane okoliczności, aby daną sprawę kolejny raz rozpatrywać, ale nie jako trzecia instancja sądowa⁹.

⁵ Szczegółowo na ten temat A. Góra-Błaszczkowska [w:] A. Góra-Błaszczkowska (red.), System postępowania cywilnego, tom 5. Środki zaskarżenia, Warszawa 2023, ss. 27–51.

⁶ Postanowienie SN z 19 marca 2002 r., II CZ 164/01, Legalis. Tak samo Sąd Najwyższy w postanowieniach: z 3 października 2001 r., V CZ 162/01, Legalis; z 23 lutego 2006 r., I CZ 147/05, Legalis.

⁷ Postanowienie SN z 25 marca 2015 r., I CSK 590/14, Legalis. Zob. też postanowienie SN z 19 marca 2018 r., II CSK 631/17, Legalis; A. Góra-Błaszczkowska [w:] A. Góra-Błaszczkowska (red.), Kodeks..., tom 1A, s. 1222 i nn.; J. Paszkowski [w:] T. Szanciło (red.), Kodeks..., tom 1, s. 1754 i nn. oraz cyt. tam orzecznictwo.

⁸ Postanowienie SN z 11 maja 2006 r., III CSK 144/06, niepubl.

⁹ Postanowienie SN z 17 lipca 2018 r., II CSK 143/18 Legalis.

Dobór i sposób przedstawienia argumentów uzasadniających wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania pozostawiony jest stronie¹⁰. O tym, czy skarga kasacyjna zawiera odpowiednio sformułowany wniosek o przyjęcie jej do rozpoznania, decyduje nie tyle użycie w niej określeń nawiązujących do ustawowo sformułowanych wymagań konstrukcyjnych skargi kasacyjnej, ile merytoryczna ocena argumentów przytoczonych w skardze, które powinny w sposób wyraźny i przekonujący świadczyć o tym, że zachodzi przynajmniej jedna z okoliczności opisanych w art. 398⁹ § 1 k.p.c., uzasadniających rozpoznanie jej przez Sąd Najwyższy¹¹.

Określone w art. 398⁴ § 2 k.p.c. wymaganie uzasadnienia w skardze kasacyjnej wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania i jego cel może być osiągnięty jedynie przez powołanie i uzasadnienie istnienia przesłanek o charakterze publicznoprawnym, które będą mogły stanowić podstawę oceny skargi kasacyjnej pod kątem przyjęcia jej do rozpoznania. Na tych jedynie przesłankach SN może oprzeć rozstrzygnięcie w kwestii przyjęcia bądź odmowy przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania¹². Argumentacja uzasadniająca wniosek o przyjęcie skargi do rozpoznania powinna nawiązywać do wymienionych w art. 398⁹ § 1 k.p.c. przesłanek przedsądu¹³.

Przedsąd

Jak już zaznaczono, instytucję tę wprowadzono od 1 lipca 2000 roku. Celem przedsądu jest przyspieszenie załatwienia spraw, eliminacja skarg oczywiście bezzasadnych lub niezmerzących do ujednolicenia praktyki sądowej lub rozwoju prawa i jurysdykcji. Cel ten jest ściśle związany z funkcjami skargi kasacyjnej, która spełnia przede wszystkim funkcje publiczne, służy zapewnieniu jednolitości wykładni oraz stanowi wkład w rozwój prawa i jurysprudencej¹⁴.

Artykuł 398⁹ § 1 k.p.c. stanowi, że Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli:

1) w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne;

¹⁰ Postanowienie SN z 20 października 2011 r., IV CZ 68/11, Legalis.

¹¹ Postanowienie SN z 23 listopada 2010 r., I PK 158/10, Legalis.

¹² Postanowienie SN z 16 października 2014 r., I CSK 59/14, Legalis. Tak samo Sąd Najwyższy w postanowieniach: z 30 kwietnia 2015 r., V CSK 593/14, Legalis; z 23 lipca 2015 r., V CSK 23/15, Legalis; z 16 sierpnia 2018 r., IV CSK 145/18, Legalis.

¹³ Postanowienie SN z 11 kwietnia 2006 r., II CSK 65/06, Legalis.

¹⁴ Na temat przedsądu zob. szczegółowo np. J. Gudowski, *Kasacja w postępowaniu cywilnym po zmianach dokonanych ustawami z 12 i 24 maja 2000 r.*, PS 2001, 2, s. 3 i nn.; tenże, *Kasacja w świetle projektu Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego (z uwzględnieniem aspektów historycznych i prawnoporównawczych)*, „Przegląd Legislacyjny” 1999, 4, s. 29 i nn.; tenże, *Pogląd na kasację [w:] P. Grzegorzczak, K. Knoppek, M. Walasik (red.), Proces cywilny...*, s. 149 i nn.; E. Gapska, *Przedsąd w postępowaniu kasacyjnym w sprawach cywilnych*, PS 2006, 2, s. 16 i nn.

2) istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów;

3) zachodzi nieważność postępowania lub

4) skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona¹⁵.

Trafne jest zastrzeżenie T. Wiśniewskiego¹⁶, że określenie „przedsąd” jest jedynie pojęciem języka prawniczego. Chociaż oddaje ono częściowo istotę omawianej instytucji, wprowadza niewątpliwie także w błąd, gdyż sugeruje, że Sąd Najwyższy przeprowadza kolejną wstępną ocenę skargi kasacyjnej o charakterze niemerytorycznym. Ocena ta zaś, mimo że skarga kasacyjna nie budzi zastrzeżeń z punktu widzenia wymagań formalnych i konstrukcyjnych przewidzianych w art. 398⁴ k.p.c., nie jest wszechstronnym i pełnym jej rozpoznaniem. Takie spojrzenie jest jednak niewłaściwe, gdyż nie uwzględnia kilku zasadniczych aspektów art. 398⁹ k.p.c.

J. Gudowski jednakże nazywa samą konstrukcję skargi kasacyjnej „barierą na drodze do najwyższej instancji sądowej” i jakkolwiek wprost zalicza do niej przesłanki kasacyjne¹⁷, to jednak w dalszej części wywodu określa przyczyny kasacyjne jako – przypomnijmy – „regulator i swoisty sterownik jej dostępności”¹⁸. Można więc z tej wypowiedzi wysnuć (chyba) właściwy wniosek, że przyczyny kasacyjne może nie stanowią bariery dla skargi kasacyjnej w znaczeniu, które temu słowu – w odniesieniu do skargi kasacyjnej – nadaje J. Gudowski, rzeczywiście jednak przyczyny kasacyjne i ich właściwe sformułowanie oraz uzasadnienie ograniczają liczbę skarg kasacyjnych, które ostatecznie podlegają rozpoznaniu merytorycznemu przez Sąd Najwyższy.

Trafnie bowiem zwraca uwagę T. Wiśniewski¹⁹, że ocenie pod kątem istnienia przesłanek instytucji tzw. przedsądu poddawane są jedynie skargi kasacyjne dopuszczalne, a zatem niepodlegające z jakichś względów odrzuceniu. Nie ma więc mowy, wbrew obiegowym opiniom, o jakimkolwiek ograniczeniu podstaw dopuszczalności skarg kasacyjnych ze względu na instytucję przedsądu, skoro instytucja ta nie stoi na przeszkodzie, aby strona skorzystała z przyznanego jej uprawnienia do zaskarżenia prawomocnego orzeczenia sądu drugiej instancji. Jeżeli zatem instytucja „przedsądu” nie narusza uprawnień stron w sferze samego inicjowania kontroli kasacyjnej, to ograniczenia w zakresie podstawy przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania uznać trzeba za ograniczenia niejako *wewnątrz* postępowania kasacyjnego. Istnienie tych ograniczeń podkreśla jedynie szczególną pozycję Sądu Najwyższego w syste-

¹⁵ Szerzej na ten temat: A. Góra-Błaszczkowska, Podstawy skargi kasacyjnej i jej przyczyny [w:] System..., s. 578 i nn.

¹⁶ T. Wiśniewski [w:] T. Wiśniewski (red.), Kodeks..., tom 2, s. 312.

¹⁷ J. Gudowski, Pogląd..., s. 159. Również T. Ereciński podkreśla, że przedsąd nie stanowi ograniczenia dopuszczalności skargi, ale jest dodatkowym instrumentem selekcji skarg, które mają być rozpoznane w pełni merytorycznie przez Sąd Najwyższy – zob. T. Ereciński [w:] J. Gudowski (red.), System prawa procesowego cywilnego, tom 3, cz. 2. Środki zaskarżenia, Warszawa 2013, s. 969.

¹⁸ J. Gudowski, Pogląd..., s. 160.

¹⁹ T. Wiśniewski [w:] T. Wiśniewski (red.), Kodeks..., tom 2, ss. 312 i 313.

mie sądowej ochrony prawnej. Ograniczenie możliwości poddania przez strony orzeczenia sądu drugiej instancji kontroli Sądu Najwyższego, zdaniem T. Wiśniewskiego, wynika natomiast z unormowania zawartego w art. 398² k.p.c., gdyż możliwość zaskarżenia orzeczeń sądów drugiej instancji w drodze skargi kasacyjnej została zawężona. Sens ograniczenia wynikającego z art. 398⁹ k.p.c. jest odmienny. Jest ono zdeterminowane charakterem postępowania kasacyjnego. Stanowi ograniczenie typowe z punktu widzenia prawnopórnawczego²⁰

Zdaniem T. Wiśniewskiego²¹ czynności Sądu Najwyższego związane z rozważaniem, czy konkretną skargę kasacyjną przyjąć do rozpoznania, są odmianną merytorycznego na nią spojrzenia, z tym że z punktu widzenia przesłanek kwalifikowanych. Przesłanki te można traktować wręcz jako kwalifikowane, szczególne podstawy kasacyjne. W konsekwencji dokonywana w pierwszej kolejności w toku postępowania kasacyjnego ocena skarg kasacyjnych w ramach tzw. przedsądu ma jedynie na celu wybór takich spraw, które powinny zostać rozpoznane przez organ najwyższego szczebla sądownictwa ze względu na interes publiczny. Rozwiązanie to łączy się ściśle z charakterem skargi kasacyjnej jako szczególnego środka zaskarżenia, uruchamianego nie w ramach instancyjnego toku sprawy, lecz jako środek prawny nadzwyczajny, przede wszystkim w interesie ogólnym i ukierunkowanego – przynajmniej ze swego założenia – do rozpatrzenia wyłącznie kwestii prawnych (materiałnych i procesowych) związanych z wydanym przez sąd drugiej instancji zaskarżonym orzeczeniem.

Przedsąd ma na celu selekcję skarg kasacyjnych dopuszczalnych, niedotkniętych żadnymi brakami i należycie opłaconych, gdyż pod kątem spełnienia warunków dopuszczalności skargi badane są one na wcześniejszym etapie. Sąd Najwyższy dokonuje przedsądu, aby wyłonić skargi tylko w tych sprawach, które ze względu na cele i zadania samego SN powinny być przedmiotem jego zainteresowania²².

T. Ereciński²³ dodaje, że przedsąd, umożliwiający racjonalizację decyzji o przyjęciu skargi do rozpoznania, pozwala Sądowi Najwyższemu skoncen-

²⁰ W tym miejscu T. Wiśniewski zasadnie odsyła do artykułu T. Erecińskiego, *Ograniczenia w dostępności do kasacji w sprawach cywilnych* [w:] Z. Banaszczyk (red.), *Prace z prawa prywatnego. Księga pamiątkowa ku czci Sędziego Janusza Pietrzykowskiego*, Warszawa 2000, s. 75 i nn.

²¹ T. Wiśniewski [w:] T. Wiśniewski (red.), *Kodeks...*, tom 2, s. 313.

²² A. Góra-Błaszczkowska [w:] A. Góra-Błaszczkowska (red.), *Kodeks...*, tom 1A, ss. 1222 i 1223. Na ten temat zob. też T. Wiśniewski [w:] T. Wiśniewski (red.), *Kodeks...*, tom 2, s. 313 – który podkreśla, że czynności Sądu Najwyższego związane z rozważaniem, czy przyjąć konkretną skargę do rozpoznania, są odbiciem merytorycznego na nią spojrzenia z punktu widzenia przesłanek kwalifikowanych. W konsekwencji dokonywana selekcja skarg ma na celu wybór takich spraw, które powinny zostać rozpoznane przez organ najwyższego szczebla sądownictwa ze względu na interes publiczny.

²³ T. Ereciński [w:] T. Ereciński (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, tom 1. *Postępowanie rozpoznawcze*, Warszawa 2012, ss. 394 i 395. Zob. też T. Ereciński, *Selekcja kasacji w sprawach cywilnych z perspektywy prawnopórnawczej* [w:] *Ars et usus. Księga pamiątkowa ku czci Sędziego Stanisława Rudnickiego*, Warszawa 2005, s. 99 i nn.

trować się na sprawach najpoważniejszych i precedensowych, a także zrezygnować z metody ograniczania wpływu skarg kasacyjnych przez radykalne podwyższanie wartości przedmiotu zaskarżenia. Artykuł 398⁹ k.p.c. nie oznacza ograniczenia dopuszczalności skargi kasacyjnej, zezwala natomiast Sądowi Najwyższemu na wstępną, merytoryczną ocenę wniesionej i uznanej już za dopuszczalną skargi kasacyjnej. Regulacja przedsądu nadaje tej skardze charakter środka prawnego funkcjonującego w interesie publicznym, a tym samym podkreśla ustrojową funkcję Sądu Najwyższego, który nie sędzi spraw, ale kontroluje zgodność z prawem orzeczeń sądów niższych. Instytucja przedsądu upoważnia jednocześnie SN do jej rozpoznania przede wszystkim wtedy, gdy przemawia za tym interes społeczny. Wstępne badanie skargi umożliwia Sądowi Najwyższemu zajmowanie się sprawami najpoważniejszymi, służącymi rozwojowi i kształtowaniu systemu prawnego.

W art. 398⁹ k.p.c. ustawodawca posługuje się zwrotami nieostryimi i nieodokreślonymi, takimi jak „istotne zagadnienie”, „poważne wątpliwości”, „oczywista zasadność”, którym można nadać konkretną treść; pojęcia te umożliwiają wyważoną, dostosowaną do okoliczności konkretnego wypadku ocenę sądu. Pozwala to na bieżąco wychwytywać złożone problemy natury prawnej, których przeanalizowanie na tle konkretnej skargi przyczyni się do ujednoczenia orzecznictwa i rozwoju prawa²⁴.

Istotne zagadnienie prawne

Pierwsza z przyczyn kasacyjnych nawiązuje swą nazwą do zagadnienia prawnego, o którym mowa w art. 390 k.p.c. Ze względu jednak na kwalifikowany charakter skargi kasacyjnej, aby zagadnienie w nim przedstawione mieściło się w dyspozycji art. 398⁹ § pkt 1 k.p.c., musi mieć charakter „istotny”.

Zdaniem M. Manowskiej²⁵ zagadnienie prawne uzasadniające zastosowanie art. 390 § 1 k.p.c. musi budzić poważne wątpliwości, co w orzecznictwie SN rozumiane jest jako wykazanie przez sąd drugiej instancji, że dotychczasowe orzecznictwo i doktryna nie dają podstaw do usunięcia poważnych wątpliwości prawnych. W każdym razie uzasadnienie postanowienia sądu drugiej instancji wydanego na podstawie tego przepisu powinno zawierać różne możliwości rozstrzygnięcia zagadnienia prawnego. Takie poważne wątpliwości nie zachodzą, gdy po wydaniu przez sąd drugiej instancji postanowienia o przedstawieniu Sądowi Najwyższemu zagadnienia prawnego do rozstrzygnięcia podjęto uchwałę pełnego składu SN – wyjaśniającą kwestie będące podłożem poważnych wątpliwości przedstawionych w postanowieniu sądu drugiej instancji.

²⁴ T. Zembrzuski, *Dostępność skargi kasacyjnej w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2008, s. 298.

²⁵ M. Manowska [w:] M. Manowska (red.), *Kodeks...*, tom 1, s. 1224.

A. Łazarska i K. Górski podkreślają²⁶, że zagadnienie prawne powinno mieścić się w stanie faktycznym sprawy, nie może dotyczyć abstrakcyjnych zagadnień i musi istnieć związek przyczynowy między nim a podjęciem decyzji co do istoty sprawy. Ustalenia sądu nie mogą rodzić na tym etapie sprawy żadnych wątpliwości, które rzutowałyby na możliwy kierunek odpowiedzi udzielonej przez Sąd Najwyższy. Wątpliwości przedstawione w zagadnieniu prawnym muszą mieć wyłącznie charakter prawny, mogą się natomiast odnosić zarówno do prawa materialnego, jak i formalnego. Nie mogą zatem dotyczyć ani oceny dowodów, ani ustaleń faktycznych, ani też sposobu rozstrzygnięcia sprawy w konkretnym stanie faktycznym. Innymi słowy, Sąd Najwyższy nie może zastąpić sądu odwoławczego w tym, co jest istotą orzekania, a mianowicie w subsumcji danego stanu faktycznego pod określoną normę prawną.

Przechodząc do analizy użytego w art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c. pojęcia „istotne zagadnienie prawne”, warto zauważyć, że według Słownika języka polskiego PWN²⁷ „istotny” to główny, podstawowy, duży, znaczny, rzeczywisty, prawdziwy. Przy rozważaniu tej przyczyny kasacyjnej zasadne jest zatem skorzystanie z dorobku teoretycznego i orzeczniczego wypracowanego na tle art. 390 k.p.c. w zakresie formułowania zagadnienia i jego materii – w celu prawidłowego i przekonującego wykazania jego „istotności” dla rozstrzygnięcia danej, konkretnej sprawy, w której wniesiono skargę kasacyjną, oraz spraw analogicznych.

Zagadnienie prawne może dotyczyć zarówno prawa materialnego, jak i procesowego. Musi być „istotne”, czyli ważne i dotąd nierozstrzygnięte, a także musi zostać w skardze sformułowane wprost, wraz z odrębną, pogłębioną argumentacją prawną, wskazującą na zaistnienie konkretnej przyczyny kasacyjnej. Powołanie się na konkretną przyczynę wymagać może również przytoczenia argumentów wskazujących na rozbieżne oceny prawne – lub możliwość takich ocen – w kontekście przepisów prawnych, w związku z którymi zagadnienie sformułowano. Zagadnienie prawne powinno odwoływać się w sposób generalny i abstrakcyjny do treści przepisu, który nie podlega jednoznacznej wykładni, nie może natomiast mieć charakteru kazuistycznego i służyć uzyskaniu przez skarżącego odpowiedzi odnośnie do kwalifikacji prawnej pewnych szczegółowych elementów podstawy faktycznej zaskarżonego rozstrzygnięcia²⁸.

Zagadnienie musi dotyczyć przepisu, który miał zastosowanie w sprawie i jest istotny dla jej rozstrzygnięcia. Sąd Najwyższy nie przyjmuje do rozpoznania skargi kasacyjnej, w której jako przyczynę przyjęcia przedstawia się zagad-

²⁶ A. Łazarska, K. Górski [w:] T. Szanciło (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, tom 1. Art. 1–458¹⁶, Warszawa 2023, s. 1641.

²⁷ <https://sjp.pwn.pl/> [dostęp: 27 maja 2023].

²⁸ Zob. też na ten temat postanowienia SN: z 22 kwietnia 2015 r., IV CSK 614/15, niepubl.; z 30 kwietnia 2015 r., V CSK 600/14, Legalis; wyrok SN z 14 lutego 2003 r., I PK 306/02, „Wokanda” 2004, 7–8, poz. 51.

nienie prawne, którego wyjaśnienie nie miałyby znaczenia dla rozpoznania podstaw skargi²⁹. Rozstrzygnięcie problemu prawnego skonstruowanego na tle przepisów, które pozostają poza kontrolą kasacyjną z uwagi na ich nieujęcie w podstawach kasacyjnych, nie będzie miało wpływu na wynik sprawy – co prowadzi do wniosku, że tak sformułowane zagadnienie prawne nie może stanowić przesłanki przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania³⁰. Zadaniem Sądu Najwyższego rozpoznającego skargę kasacyjną nie jest bowiem rozważanie zagadnień teoretycznych, które nie są niezbędne do wykładni przepisu mającego zastosowanie w rozpoznawanej sprawie.

Twierdzenie o występowaniu istotnego zagadnienia prawnego jest uzasadnione tylko wtedy, kiedy przedstawiony problem prawny nie został jeszcze rozstrzygnięty przez SN lub kiedy istnieją rozbieżne poglądy w tym zakresie, wynikające z odmiennej wykładni przepisów konstruujących to zagadnienie³¹. Jest ono istotne, jeżeli jego rozstrzygnięcie ma znaczenie dla ukierunkowania praktyki sądowej i rozstrzygnięcia sprawy, w której zagadnienie powstało, wywołuje poważne wątpliwości, a zarazem nie było dotychczas rozstrzygnięte w judykaturze – albo dotychczasowe orzecznictwo wymaga zmiany³².

Również w najnowszym orzecznictwie³³ SN podkreśla, że istotnym zagadnieniem prawnym w rozumieniu art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c. jest wyłącznie problem o charakterze prawnym, a nie faktycznym lub wynikającym ze stwierdzonych przez skarżącego uchybień sądu. Jego rozstrzygnięcie powinno przy tym stwarzać realne i poważne trudności, a także mieć znaczenie dla rozstrzygnięcia innych spraw. Skarżący winien jest w tym przypadku przedstawić pogłębioną argumentację prawną, zagadnienie prawne musi mieć bowiem charakter ściśle jurydyczny, powstały na tle konkretnego przepisu prawa. Nie może ono odnosić się do subiektywnej oceny zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego.

Rozbieżność między stanowiskiem powoda a stanowiskiem sądu nie stanowi o istnieniu istotnego zagadnienia prawnego³⁴.

Mechaniczne – bez głębszej analizy jurydycznej – nadanie uzasadnieniu podstaw kasacyjnych rangi zagadnienia prawnego, mającego usprawiedliwiać przyjęcie skargi do rozpoznania, nie stanowi zatem spełnienia wymagania określonego w art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c.³⁵

²⁹ Postanowienie SN z 7 lutego 2012 r., I PK 146/11, Legalis.

³⁰ Postanowienie SN z 9 marca 2011 r., II PK 10/11, Legalis.

³¹ Postanowienie SN z 26 stycznia 2012 r., I PK 124/11, Legalis.

³² Postanowienie SN z 29 listopada 2017 r., I CSK 216/17, Legalis. Tak samo postanowienie SN z 15 listopada 2017 r., III SK 13/17, Legalis.

³³ Postanowienie SN z 22 marca 2023 r. I CSK 2610/22, Legalis.

³⁴ Postanowienie SN z 11 maja 2011 r., I PK 19/11, Legalis. Zob. też postanowienie SN z 26 września 2005 r., II PK 98/05, OSNP 2006, nr 15–16, poz. 243.

³⁵ Tak też M. Sekuła, *Zagadnienie prawne jako okoliczność uzasadniająca przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania*, „Ius Novum” 2008, 2, s. 127.

Jak już była o tym mowa, sformułowanie zagadnienia prawnego nakłada na skarżącego obowiązek wywiedzenia i uzasadnienia występującego w sprawie problemu prawnego w sposób zbliżony do tego, jaki przyjęty jest przy przedstawieniu zagadnienia prawnego przez sąd odwoławczy na podstawie art. 390 k.p.c. Sformułowane zagadnienia powinny zatem odwoływać się w sposób generalny i abstrakcyjny do treści przepisu, który nie podlega jednoznacznej wykładni, a którego wyjaśnienie przez Sąd Najwyższy przyczyni się do rozwoju jurysprudencji i prawa pozytywnego³⁶. Powołanie się w skardze kasacyjnej na występowanie w sprawie istotnego zagadnienia prawnego wymaga od strony skarżącej sformułowania tego zagadnienia, wykazania jego istotności oraz nadania mu charakteru prawnego przez przytoczenie przepisów, w związku z którymi powstało³⁷.

Uzasadniając rozpoznanie skargi kasacyjnej ze względu na występujące w sprawie istotne zagadnienie prawne, skarżący powinien sformułować abstrakcyjny problem prawny oraz wskazać za pomocą wywodu jurydycznego różne, w szczególności odmienne od zapatrywań prawnych sądu drugiej instancji, możliwości interpretacji powołanych w zagadnieniu przepisów prawa. Wypełnienie tego obowiązku nie może być zastąpione przez sformułowanie samych pytań³⁸.

Nie każde sformułowane przez skarżącego zagadnienie prawne warte jest tego, aby je rozpoznać w postępowaniu kasacyjnym. Na taką bowiem kwalifikację zasługuje tylko taki problem, którego rozstrzygnięcie przy wykorzystaniu dotychczasowego dorobku orzeczniczego SN bądź nie jest możliwe, bądź jest wątpliwe lub prowadzi do rozbieżnych ocen³⁹. Nie występuje w sprawie istotne zagadnienie prawne ani nie istnieje potrzeba wykładni przepisów prawa, jeżeli Sąd Najwyższy zajął już stanowisko w kwestii tego zagadnienia prawnego lub wykładni przepisów i wyraził swój pogląd we wcześniejszej uchwale, a nie zachodzą żadne okoliczności uzasadniające zmianę tego poglądu⁴⁰.

Zagadnienie prawne powinno przede wszystkim być sformułowane w oparciu o okoliczności mieszczące się w stanie faktycznym sprawy wynikającym z dokonanych przez sąd ustaleń, musi też mieć charakter ściśle jurydyczny, powstały na tle konkretnego przepisu prawa. Nie może ono odnosić się do subiektywnej oceny zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego ani mieć charakteru kazuistycznego i służyć tylko uzyskaniu przez skarżącego odpowiedzi na temat kwalifikacji prawnej szczegółowych elementów podstawy faktycznej zaskarżonego orzeczenia⁴¹.

³⁶ Postanowienie SN z 26 stycznia 2012 r., I PK 125/11, Legalis.

³⁷ Postanowienie SN z 20 grudnia 2011 r., II PK 207/11, Legalis.

³⁸ Postanowienie SN z 15 grudnia 2011 r., II PK 183/11, Legalis.

³⁹ Postanowienie SN z 24 lutego 2016 r., III SK 20/15, Legalis.

⁴⁰ Postanowienie SN z 16 stycznia 2003 r., I PK 230/02, OSNP-wkł. 2003, nr 13, poz. 5.

⁴¹ Postanowienie SN z 10 stycznia 2023 r., I CSK 3999/22, Legalis.

Potrzeba wykładni przepisów prawnych

Potrzeba wykładni przepisów prawa musi wystąpić w sprawie, w której wnoszona jest skarga kasacyjna, a więc w związku z jej stanem faktycznym i prawnym, a dokonanie wykładni ma służyć rozstrzygnięciu tej sprawy⁴². Skarżący powinien wykazać, że określony przepis prawa, mimo że budzi poważne wątpliwości, bądź nie doczekał się wykładni, bądź niejednolita jego wykładnia wywołuje rozbieżności w orzecznictwie sądów, które należy przytoczyć⁴³.

Potrzeba wykładni przepisów prawnych może dotyczyć tylko tych przepisów, które zostały powołane w podstawach skargi kasacyjnej. Odwołanie się do przepisów niepowołanych w skardze nie stanowi okoliczności uzasadniających rozpoznanie skargi i prowadzi do odmowy przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania⁴⁴.

W postanowieniu z 29 listopada 2022 r.⁴⁵ SN ponownie podkreślił, że powołanie się na przesłankę przedsądu przewidzianą w art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c. wymaga wskazania przepisu prawa, którego wykładnia budzi wątpliwości, określenia zakresu koniecznej wykładni, a także wykazania, że wątpliwości interpretacyjne mają poważny charakter i wymagają zajęcia stanowiska przez Sąd Najwyższy.

Pojęcie przepisów prawnych wywołujących rozbieżności w orzecznictwie

Przez rozbieżność należy rozumieć brak zgodności rozstrzygnięć w sprawach o takich samych lub bardzo podobnych stanach faktycznych, w których mają zastosowanie te same przepisy, wykładane lub stosowane w sposób prowadzący do odmiennych – zróżnicowanych albo sprzecznych – orzeczeń albo decyzji procesowych. Jest zatem oczywiste, że rozbieżności tej nie ma w sytuacji, w której sądy wysnuwają odmienne wnioski prawne, a następnie wydają różne orzeczenia w sprawach o różnym podłożu faktycznym, przy braku tożsamyh lub bardzo zbliżonyh ustaleń faktycznyh albo przy zasadniczo innyh żądaniach i zarzutach stron⁴⁶. Nie można powoływać się skutecznie na rozbieżności w orzecznictwie bez podania choćby jednego przykładu takich rozbieżności⁴⁷.

⁴² Postanowienie SN z 29 kwietnia 2015 r., II CSK 592/14, Legalis.

⁴³ Postanowienie SN z 15 października 2002 r., II CZ 102/02, Legalis. Tak samo SN w postanowieniu z 17 marca 2017 r., V CSK 536/16, Legalis.

⁴⁴ A. Góra-Błaszczkowska [w:] A. Góra-Błaszczkowska (red.), Kodeks..., tom 1A, s. 1226. Tak samo A. Zieliński, Sporządzanie środków zaskarżenia w postępowaniu cywilnym, Warszawa 2009, s. 163; postanowienie SN z 29 lipca 2015 r., I CSK 980/14, Legalis.

⁴⁵ I CSK 3873/22, Legalis.

⁴⁶ Postanowienie SN z 17 marca 2017 r., V CSK 536/16, Legalis.

⁴⁷ Postanowienie SN z 8 grudnia 2011 r., I UK 221/11, Legalis.

O rozbieżności orzecznictwa mówić można wówczas, gdy określona regulacja stosowana jest w praktyce sądów w szeregu orzeczeń w sposób odmienny, np. gdy przyjmowana jest przemiennie jedna z dwóch możliwych interpretacji. Wykazanie istnienia rozbieżności wymaga zatem przywołania większej liczby judykatów, które jej istnienie potwierdzają. Za niewystarczające uznać należy odmienne wyroki sądu pierwszej i drugiej instancji⁴⁸.

W postanowieniu z 23 marca 2023 r.⁴⁹ SN trafnie zauważył, że nie należy zrównywać wielokierunkowości stosowania prawa w niejednakowych stanach faktycznych oraz różnorodności orzecznictwa – naturalnej i uzasadnionej – z rozbieżnością orzecznictwa, zasadniczo niepożądaną i wymagającą krytycznej oceny oraz ewentualnej eliminacji. W uzasadnieniu wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania opartego na przyczynie przewidzianej w art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c. nie jest więc wystarczające przytoczenie spraw i oznaczających je sygnatur bez wykazania, że rozbieżność w orzecznictwie rzeczywiście występuje, iż jest istotna i że wyraża się odmiennością rozstrzygnięć wydanych w takich samych lub bardzo podobnych okolicznościach faktycznych i prawnych.

Skarżący powinien nie tylko wskazać przepis, którego wykładnia wywołuje rozbieżności w orzecznictwie sądów, lecz także przytoczyć te rozbieżne orzeczenia sądów. Musi przy tym wykazać, że występująca w nich rozbieżność ma swoje źródło w różnej wykładni przepisu albo że wykładnia dokonana przez sąd drugiej instancji sprzeczna jest z jednolitym stanowiskiem doktryny lub orzecznictwa SN⁵⁰.

Rozbieżność orzecznictwa nie polega też na niezastosowaniu przez sąd drugiej instancji wykładni prawa wynikającej z wyroku SN wydanego w innej sprawie⁵¹. Brak jest podstaw do przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania, jeżeli rzekome rozbieżności w interpretacji prawa wynikają z odmiennych stanów faktycznych, w których zapadły orzeczenia dotyczące wskazanego w skardze przepisu⁵².

Nieważność postępowania jako podstawa przyjęcia skargi do rozpoznania

Nieważność postępowania jest pojęciem ustawowym, użytym w art. 379 k.p.c. Podstawa nieważności postępowania określona została również w art. 1099 § 2 k.p.c. oraz w art. 1113 k.p.c. Przesłanki nieważności postępowania

⁴⁸ Zob. postanowienia SN: z 9 września 2010 r., II PK 87/10, Legalis; z 24 kwietnia 2003 r., I PK 557/02, OSNP-wkł. 2003, nr 15, poz. 1.

⁴⁹ I CSK 4866/22, Legalis.

⁵⁰ Postanowienie SN z 14 marca 2014 r., II UK 512/13, Legalis. Zob. też postanowienie SN z 18 października 2002 r., II UK 107/02, OSNP 2004, nr 5, poz. 90.

⁵¹ Postanowienie SN z 20 września 2010 r., I PK 96/10, Legalis.

⁵² Postanowienie SN z 11 marca 2010 r., I UK 5/10, Legalis.

Sąd Najwyższy oraz sąd drugiej instancji biorą pod uwagę z urzędu, jednak w granicach zaskarżenia.

Nieważność decyzji sądowej jest wyrazem najwyższego stopnia wadliwości rozstrzygnięcia. Zarazem jednak jest ona o tyle niegroźna dla funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości, że stanowi formę wadliwości stosunkowo łatwą do wykrycia i usunięcia przez uchylenie nieważnego orzeczenia czy to w toku instancji, czy nawet poza jej tokiem⁵³.

Konieczne jest zaznaczenie, że w polskim postępowaniu cywilnym nie występuje nieważność z mocy samego prawa⁵⁴. Nieważność postępowania odróżnić należy od nieważności czynności procesowych⁵⁵. Nieważność postępowania nie pozbawia skutków orzeczenia *ex lege*, lecz uzasadnia jego zaskarżenie z tej przyczyny. Podstawą nieważności – w myśl art. 379 k.p.c. – jest nieważność postępowania toczącego się przed sądem, a nie nieważność orzeczenia. Podkreślenia wymaga ponadto, że waga uchybień, które ustawodawca uznaje za przyczyny nieważności postępowania, jest tego rodzaju, iż nie ma znaczenia wpływ uchybienia na wynik sprawy; skarżący nie musi wykazywać związku przyczynowego między uchybieniem procesowym powodującym nieważność postępowania a wynikiem sprawy. Sąd Najwyższy ani sąd drugiej instancji również nie badają tej kwestii. Bezwzględny charakter przyczyn nieważności powoduje, że wymienione sądy zawsze biorą te błędy pod uwagę z urzędu – i nie ma znaczenia, czy strona wiedziała o błędach sądu i czy mogła je wytknąć w toku postępowania przed sądem pierwszej lub drugiej instancji. Co więcej, na tego rodzaju uchybienia procesowe może się powoływać także ta strona, której nie dotyczą bezpośrednio przyczyny tejże nieważności. Strona może powołać się na nieważność postępowania wywołaną wadliwym działaniem drugiej strony procesu⁵⁶.

Sąd Najwyższy konsekwentnie przyjmuje, że przewidziane w Konstytucji RP prawo do sądu (art. 45) oznacza m.in. prawo do *ważnego* postępowania sądowego, rzeczą sądu jest więc usuwanie wszelkich uchybień powodujących nieważność na każdym etapie postępowania, bez względu na to, czy i kto podniósł stosowny zarzut⁵⁷.

⁵³ S. Hanausek, *Wady orzeczeń sądowych i ich przyczyny w postępowaniu cywilnym* [w:] J. Jodłowski, J. Fiema, W. Berutowicz, W. Siedlecki, E. Wengerek (red.), *Księga pamiątkowa ku czci Kamila Stefki*, Warszawa–Wrocław 1967, s. 92.

⁵⁴ Szeroko na ten temat zob. A. Góra-Błaszczkowska [w:] A. Góra-Błaszczkowska (red.), *Kodeks...*, tom 1A, ss. 1102 i 1103.

⁵⁵ A. Fruk, *Czynności procesowe – wnioski i postulaty w kontekście relacji do czynności materialnoprawnych*, PPC 2023, 2, s. 225 i nn.; Ł. Błaszczak, *Wadliwość czynności procesowych stron i uczestników. Obecny model i propozycja zmian w przyszłym kodeksie postępowania cywilnego* [w:] *Postępowanie rozpoznawcze w przyszłym kodeksie postępowania cywilnego*, red. K. Markiewicz, A. Torbus, Warszawa 2014, ss. 208 i 209. Zob. też P. Rylski, *Czynności procesowe a czynności cywilnoprawne – zarys problematyki*, PiP 2023, 6, s. 79 i nn.

⁵⁶ Szczegółowo A. Góra-Błaszczkowska [w:] A. Góra-Błaszczkowska (red.), *Kodeks...*, tom 1A, s. 1103 i powoływana tam literatura. Zob. też np. wyroki SN: z 10 maja 2000 r., III CKN 416/98, OSNC 2000, nr 12, poz. 220; z 2 lutego 2012 r., II UK 144/11, MoP 2012, 5, s. 265. Odmiennie stanowisko zajął Sąd Najwyższy w postanowieniu z 7 grudnia 2011 r., II CSK 638/10, Legalis, a także w wyroku z 12 grudnia 2011 r., I UK 133/11, Legalis.

⁵⁷ Zob. wyroki SN: z 2 grudnia 2011 r., III CSK 136/11, Legalis; z 12 grudnia 2011 r., I UK 133/11, Legalis.

Wypowiadając się na temat nieważności postępowania – podnoszonej w apelacji – M. Manowska⁵⁸ trafnie zauważyła, że skarżący nie musi wykazywać, że uchybienie sądu mogłoby mieć wpływ na rozstrzygnięcie. Również sąd drugiej instancji nie może sanować postępowania przed sądem pierwszej instancji (wyjątek stanowi możliwość potwierdzenia czynności podejmowanych przez stronę, która nie była należycie reprezentowana). Zobligowany jest on do wydania orzeczenia kasatoryjnego bez względu na to, czy po ponownie przeprowadzonym postępowaniu doszłoby do takiego samego merytorycznego rozstrzygnięcia. W przypadku stwierdzenia nieważności postępowania sąd drugiej instancji – niezależnie od tego, czy dotyczy ona całości, czy części tego postępowania – nie powinien odnosić się do innych zarzutów apelacji. Jedynym wskazaniem, jakiego może udzielić co do dalszego postępowania, jest nakazanie jego powtórzenia w prawidłowy sposób.

Powyższy pogląd ma w pełni zastosowanie do nieważności postępowania zarzucanej w skardze kasacyjnej i do czynności Sądu Najwyższego podejmowanych w razie stwierdzenia, że nieważność postępowania przed sądem drugiej instancji rzeczywiście miała miejsce⁵⁹.

Nieważność postępowania ma związek z interesem prywatnym, konkretnym postępowaniem sądowym dotkniętym kwalifikowanymi uchybieniami. Nieważność postępowania jest wynikiem istotnych naruszeń prawa procesowego, które powinny być sankcjonowane nie tylko ze względu na prywatny interes strony dążącej do uchylenia lub zmiany orzeczenia, ale również z punktu widzenia ogólnego, przekraczającego ramy konkretnej sprawy⁶⁰. Pomimo że co do zasady niedopuszczalne jest powoływanie się w skardze kasacyjnej na naruszenie przez sąd przepisów procesowych dotyczących interesów strony przeciwnej, wyjątkiem są wadliwości skutkujące nieważnością postępowania (art. 379 k.p.c.)⁶¹.

Nieważność musi dotyczyć postępowania przed sądem drugiej instancji, a nie przed sądem pierwszej instancji. Wyjątek stanowi sytuacja, gdy zarzut został poparty twierdzeniem, że sąd drugiej instancji nie wziął pod uwagę nieważności zaistniałej przed sądem pierwszej instancji. Co do zasady bowiem, rozpoznając skargę kasacyjną, SN nie jest władny w ramach bezpośredniej kontroli instancyjnej badać ważności (nieważności) postępowania przed sądem pierwszej instancji. Wyjątkowo takie badanie – mające jednak charakter pośredni – jest możliwe, gdy skarżący w ramach drugiej podstawy kasacyjnej zarzuca sądowi drugiej instancji naruszenie art. 378

⁵⁸ M. Manowska [w:] M. Manowska (red.), Kodeks..., tom 1, s. 1173.

⁵⁹ Nie rozważam w tym miejscu zagadnienia i skutków nieważności przed sądem pierwszej instancji jako podstawy skargi kasacyjnej, przekracza to bowiem ramy niniejszego opracowania; zob. w tej kwestii A. Góra-Błaszczkowska [w:] A. Góra-Błaszczkowska (red.), Kodeks..., tom 1A, ss. 1198 i 1199.

⁶⁰ T. Zembrzusi, Dostępność..., s. 292.

⁶¹ Wyrok SN z 23 marca 2006 r., IV CSK 115/05, Biul. SN 2006, 6.

§ 1 w zw. z art. 386 § 2 k.p.c. przez nieuwzględnienie nieważności postępowania przed sądem pierwszej instancji. Wówczas jednak, jak podkreśla się w orzecznictwie, wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania nie powinien się odwoływać do treści art. 398⁹ § 1 pkt 3 k.p.c., czyli nieważności postępowania⁶².

Oczywista zasadność skargi

Niniejsze opracowanie na pewno nie jest miejscem na szczegółowe zdefiniowanie i rozważenie pojęcia „oczywiście zasadnej” skargi kasacyjnej, ale antycypując dotychczasowy dorobek orzecznictwa i literatury, można pokusić się o stwierdzenie, że „oczywista zasadność” odnosić się będzie raczej do prawa materialnego. Kwestie nawet „oczywistego” naruszenia prawa pojawić się mogą, ale z uwagi na wyodrębnienie przez ustawodawcę przesłanki nieważności postępowania jako odrębnej przyczyny kasacyjnej raczej nie będą to częste przypadki.

W tym miejscu warto jednak przytoczyć pogląd Ł. Błaszczaka na pojęcie powództwa „oczywiście bezzasadnego” – że przesłanki procesowe mają irrelewantne znaczenie z punktu widzenia oceny wytoczonego powództwa, przesłanki materialnoprawne w istocie mogą zaś oddziaływać na tę ocenę, a nawet – co znamienne – w określonych okolicznościach oddziałują na kwestię bezzasadności⁶³. Skarga oczywiście uzasadniona to skarga dotknięta kwalifikowanymi postaciami naruszeń prawa, prowadzącymi do ostatecznego uznania przez Sąd Najwyższy (dokonujący oceny tej przyczyny kasacyjnej), że skarga jest nie tylko zasadna, ale że jest zasadna w sposób oczywisty. Ta oczywista zasadność skargi powinna doprowadzić SN do konkluzji, że konieczne jest udzielenie ochrony prawnej skarżącemu, którego prawa przez wydanie zaskarżonego wyroku sądu drugiej instancji zostały naruszone w sposób oczywisty. Nie chodzi zatem ogólnie o sprzeczność wyroku sądu drugiej instancji

⁶² Postanowienie SN z 31 lipca 2018 r., I CSK 212/18, Legalis.

⁶³ Ł. Błaszczak, Powództwo oczywiście bezzasadne. Art. 191¹ k.p.c., Warszawa 2021, s. 77. Zaznacza on, że bezzasadność oczywista to kwalifikowana postać bezzasadności. Natomiast M. Manowska [w:] M. Manowska (red.), Kodeks..., tom 1, ss. 717 i 718 – uważa, że powództwo oczywiście bezzasadne to takie, w przypadku którego brak roszczenia z przyczyn prawnych lub faktycznych zauważalny jest dla każdego prawnika bez głębszej analizy prawnej i bez konieczności prowadzenia postępowania dowodowego i które nie mogłoby być uwzględnione w przedstawionym kształcie, niezależnie od wyniku ewentualnego postępowania dowodowego. Powołuje ona stanowiska innych autorów, takich jak: A. Michalak, Oczywiście bezzasadne powództwo w dziedzinie praw własności przemysłowej, PS 2013, 11–12; R. Skubisz, A. Jakubecki [w:] J. Szwaja (red.), Ustawa o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji. Komentarz, Warszawa 2016, art. 22; B. Dobrzański [w:] Z. Resich, W. Siedlecki (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, tom 1, Warszawa 1969, s. 229; K. Korzan, Koszty postępowania cywilnego a nakłady państwa na utrzymanie wymiaru sprawiedliwości, Gdańsk 1992, s. 82; K. Gónera, Komentarz do ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, Warszawa 2006, s. 401. Może tu wchodzić w grę np. oczywisty brak legitymacji materialnej czy też wygaśnięcie roszczenia z powodu upływu terminu o charakterze materialnym.

z prawem procesowym czy materialnym, ale o sprzeczność o oczywistym charakterze, która nie da się usprawiedliwić zwykłymi wadami orzeczeń, mogącymi wystąpić w każdym porządku prawnym.

Trafne jest stanowisko Błaszczaka⁶⁴, że obecnie do samej cechy oczywistości nawiązują liczne przepisy kodeksu postępowania cywilnego, w tym: art. 103 § 1 i 2 k.p.c. (oczywiście niewłaściwe postępowanie; oczywiście nieuzasadniona odmowa), art. 117 § 6 k.p.c. (oczywista zasadność wniosku), art. 391¹ § 3 k.p.c. (oczywista bezzasadność powództwa), art. 395 § 2 k.p.c. (oczywiście uzasadnione zażalenie), art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. (oczywista zasadność skargi kasacyjnej), art. 424⁹ k.p.c. (oczywista bezzasadność skargi) czy art. 514 § 2 k.p.c. (oczywisty brak uprawnienia).

Słowo „oczywisty” oznacza niebudzący wątpliwości⁶⁵, bezsporny, bezdyskusyjny, nierodzący zastrzeżeń, widoczny na pierwszy rzut oka, *prima facie*, niewątpliwy, jednoznaczny⁶⁶. T. Szanciło w odniesieniu do oczywistej bezzasadności powództwa zauważa, że można mówić o nim wyłącznie wówczas, gdy nie istnieje żadna szansa na jego uwzględnienie⁶⁷. Odnosząc tę uwagę do omawianej przyczyny kasacyjnej, w orzecznictwie analogicznie przyjmuje się, że oczywista zasadność skargi zachodzi, gdy już na pierwszy rzut oka podstawy wskazane w skardze zasługują na uwzględnienie. Jako przykłady wskazywane są sytuacje, gdy zaskarżone orzeczenie jest niewątpliwie sprzeczne z zasadniczymi i niepodlegającymi różnej wykładni przepisami albo zostało wydane w wyniku oczywiście błędnej, widocznej bez głębszej analizy prawniczej wykładni lub niewłaściwego zastosowania prawa. Istotne jest wykazanie kwalifikowanej postaci naruszenia przepisów prawa materialnego lub procesowego polegającej na jego oczywistości, widocznej *prima facie*, przy wykorzystaniu podstawowej wiedzy prawniczej⁶⁸. Oczywiście naruszenie prawa ma miejsce jedynie wówczas, gdy błąd w interpretacji lub stosowaniu określonego przepisu prawa jest widoczny bez potrzeby przeprowadzania głębszej analizy przepisów, których to naruszenie dotyczy⁶⁹.

W szczególności oczywista zasadność ma miejsce, gdy bez wątplenia wystąpiły uchybienia, na które powołuje się skarżący, lub gdy jest pewne, że miały one wpływ na treść zaskarżonego orzeczenia albo też podniesione za-

⁶⁴ Ł. Błaszczak, Powództwo..., s. 97.

⁶⁵ Słownik języka polskiego PWN, <https://sjp.pwn.pl/szukaj/oczywisty.html> [dostęp: 27 maja 2023].

⁶⁶ Zob. Ł. Błaszczak, Powództwo..., s. 98 i powoływany przez niego B. Czech, Komentarz do art.191¹ k.p.c. [w:] A. Marciniak (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, tom 1. Art. 1-205, Warszawa 2019, Legalis [dostęp: 31 lipca 2023].

⁶⁷ T. Szanciło [w:] T. Szanciło (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, tom 1. Art. 1-458¹⁶, Warszawa 2023, s. 844.

⁶⁸ Zob. postanowienia SN: z 26 stycznia 2012 r., I PK 124/11, Legalis; z 8 września 2022 r., I CSK 590/22, Legalis; z 23 sierpnia 2022, I CSK 2989/22, Legalis. Zob. też na ten temat postanowienie SN z 23 sierpnia 2018 r., II CSK 179/18, Legalis.

⁶⁹ Zob. postanowienia SN: z 20 grudnia 2011 r., II PK 207/11, Legalis; z 26 stycznia 2012 r., I PK 118/11, Legalis; z 9 września 2022 r., I CSK 1569/22, Legalis.

rzuty oczywiście uzasadniają wniesiony środek zaskarżenia⁷⁰. Oczywiście skargi kasacyjnej nie może się zaś sprowadzać do poczucia krzywdy skarżącego i jego przekonania, że został naruszony jego słuszny interes. Powinna się ona łączyć z oczywistym naruszeniem konkretnych przepisów prawa stanowionego i przedstawiać argumenty juredyczne przemawiające za takim stanowiskiem⁷¹.

Artykuł 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. nie odwołuje się do oczywistego naruszenia prawa, ale do oczywistej zasadności skargi – co oznacza, że oczywista zasadność skargi może wynikać z oczywistego i kwalifikowanego naruszenia przepisu prawa, pod warunkiem jednak, że skarżący wykaże, iż uchybienie to zadecydowało o wyniku sprawy⁷². Przesłanką przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania nie jest oczywiste naruszenie konkretnego przepisu prawa materialnego lub procesowego, lecz sytuacja, w której naruszenie to spowodowało wydanie oczywiście nieprawidłowego orzeczenia. Sam zarzut naruszenia (nawet oczywistego) określonego przepisu (przepisów) nie prowadzi wprost do oceny, że skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona⁷³.

Prezentowane poglądy wydają się ugruntowane. W najnowszych orzeczeniach⁷⁴, wypowiadając się na temat oczywistej zasadności skargi kasacyjnej, Sąd Najwyższy ponownie podkreślił, że przesłanka oczywistego uzasadnienia skargi jest spełniona, gdy zaskarżone orzeczenie zapadło z oczywistym, rażącym naruszeniem przepisów prawa lub podstawowych zasad obowiązujących w praworządym państwie, widocznym bez konieczności prowadzenia bardziej szczegółowej analizy. Uznanie oczywistej wadliwości orzeczenia wymaga wykazania jego sprzeczności z przepisami prawa niepodlegającymi różnej wykładni i niepozostawiającymi sądowi swobody oceny albo jego sprzeczności z podstawowymi zasadami orzekania. Wykazywanie oczywistej zasadności skargi kasacyjnej nie może przy tym stanowić próby zaangażowania Sądu Najwyższego do kolejnej weryfikacji instancyjnej prawidłowości dokonania przez sąd drugiej instancji ustaleń faktycznych i oceny prawnej w sprawie⁷⁵.

Nie można z przesłanką określoną w art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. równocześnie podnosić, że w ramach naruszenia tych samych przepisów w sprawie pojawiło się istotne zagadnienie prawne. Jest to błąd logiczny, albowiem gdy wchodzi w rachubę zagadnienie prawne, skarga kasacyjna nie może być oczywiście uzasadniona⁷⁶.

⁷⁰ Postanowienie z 30 czerwca 2015 r., IV CSK 780/14, Legalis. Tak też SN w postanowieniu z 29 kwietnia 2015 r., II CSK 589/14, Legalis.

⁷¹ Postanowienie SN z 20 grudnia 2011 r., II PK 208/11, Legalis.

⁷² Postanowienie SN z 9 grudnia 2011 r., II PK 214/11, Legalis. Tak też SN w postanowieniu z 7 stycznia 2003 r., I PK 227/02, OSNP 2004, nr 13, poz. 230.

⁷³ Postanowienie SN z 8 października 2015 r., IV CSK 189/15, Legalis.

⁷⁴ Postanowienie SN z 28 marca 2023 r., I CSK 2853/22, Legalis.

⁷⁵ Postanowienie SN z 23 marca 2023 r. I CSK 4200/22, Legalis.

⁷⁶ Postanowienie SN z 1 grudnia 2016 r., I CSK 199/16, Legalis.

Konkludując poczynione wyżej uwagi na temat oczywistej zasadności skargi kasacyjnej, trzeba zwrócić też uwagę na jej umieszczenie w ostatnim punkcie art. 398⁹ § 1 k.p.c. Jakkolwiek nie wynika z tego bynajmniej, aby była to przesłanka najmniej istotna, jednak powinna być brana pod uwagę przez autora skargi kasacyjnej w ostatniej kolejności, gdy nie zaistniała żadna z wcześniej wymienionych w przepisie przyczyn kasacyjnych. Wyodrębnienie i wpisanie w punktach 1-3 tego artykułu wcześniej omówionych przyczyn kasacyjnych nie jest moim zdaniem zabiegiem przypadkowym. Z założenia racjonalności ustawodawcy wywodzić należy, że skarga jest oczywiście uzasadniona w tych przypadkach, które nie mieszczą się w punktach 1-3. Dla przyjęcia oczywiście uzasadnionej skargi musiały zaistnieć jakieś inne – niż wymienione w punktach 1-3 – oczywiste właśnie błędy lub wady orzeczenia sądu drugiej instancji, czyniące skargę kasacyjną od tegoż orzeczenia oczywiście uzasadnioną.

Podsumowanie

Wyodrębnienie przyczyn kasacyjnych jako odrębnego od podstaw kasacyjnych tematu zainteresowania teorii prawa wydaje się ze wszech miar uzasadnione. Sąd Najwyższy w swym orzecznictwie wielokrotnie i konsekwentnie wskazał na ich znaczenie podczas rozpoznawania skargi kasacyjnej i ukierunkował zakres tematyczny, wart badania przez teoretyków prawa.

Wydaje się, że najciekawsza i najbardziej warta odrębnego opracowania jest „oczywista zasadność skargi kasacyjnej”, która jest też najbardziej pojemna pojęciowo. Z jej zakresu należy wyłączyć sytuacje będące „istotnym zagadnieniem prawnym”, „potrzebą wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów” lub stanowiące o nieważności postępowania. Szczegółowe opracowanie na temat pojęcia oczywistej zasadności skargi kasacyjnej wymaga jednak odrębnych badań.

Abstrakt

Skarga kasacyjna w polskim kodeksie postępowania cywilnego jest nadzwyczajnym środkiem zaskarżenia orzeczeń sądów drugiej instancji o merytorycznym charakterze, przysługującym do Sądu Najwyższego. Nie wszystkie orzeczenia kończące postępowanie w sprawie co do meritum są jednak zaskarżalne, gdyż ustawodawca wprowadził ograniczenia przedmiotowe i kwotowe. W ten sposób wprowadzono pierwszą barierę przeciwdziałającą nadmiernemu wpływowi spraw do SN. Drugą barierą są bardzo restrykcyjne

wymagania formalne, które musi spełnić skarga, aby mogła zostać uznana za dopuszczalną; w tym zakresie mieści się też przymus adwokacko-radcowski. Trzecim etapem badania skargi kasacyjnej jest tzw. przedsąd, w którym dokonuje się badania zaistnienia przyczyn kasacyjnych. Autorka analizuje przyczyny kasacyjne jako pojęcie pozakodeksowe, słusznie wprowadzone jednak w literaturze przedmiotu ze względu na wagę, jaką ustawodawca przydaje poszczególnym etapom badania skargi kasacyjnej w postępowaniu cywilnym. Etap ten służy selekcji skarg pod względem ich wagi i przydatności dla rozpoznania przez sądy powszechne także innych spraw, w których występują analogiczne problemy prawne.

Słowa kluczowe: postępowanie cywilne, skarga kasacyjna, przyczyny kasacyjne, zażalenie, podstawy skargi kasacyjnej.

BIBLIOGRAFIA

Ars et usus. Księga pamiątkowa ku czci Sędziego Stanisława Rudnickiego, Warszawa 2005.

Błaszczak Ł., Powództwo oczywiście bezzasadne. Art. 191¹ k.p.c., Warszawa 2021.

Fruk A., Czynności procesowe – wnioski i postulaty w kontekście relacji do czynności materialnoprawnych, „Polski Proces Cywilny” 2023, 2.

Gapska E., Przedsąd w postępowaniu kasacyjnym w sprawach cywilnych, „Przegląd Sądowy” 2006, 2.

Gonera K., Komentarz do ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, Warszawa 2006.

Gudowski J., Kasacja w świetle projektu Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego (z uwzględnieniem aspektów historycznych i prawnoporównawczych), „Przegląd Legislacyjny” 1999, 4.

Gudowski J., Kasacja w postępowaniu cywilnym po zmianach dokonanych ustawami z 12 i 24 maja 2000 r., „Przegląd Sądowy” 2001, 2.

Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, tom 1A. Art. 1–424¹², red. A. Góra-Błaszczkowska, Warszawa 2020.

Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, tom 1. Art. 1–205, red. A. Marciniak, Warszawa 2019, Legalis [dostęp: 31 lipca 2023].

Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, tom 1. Art. 1–477¹⁶, red. M. Manowska, Warszawa 2021.

Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, tom 1. Art. 1–458¹⁶, red. T. Szanciło, Warszawa 2023.

Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, tom 2. Art. 367–505³⁹, red. T. Wiśniewski, Warszawa 2021.

Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, tom 1, red. Z. Resich, W. Siedlecki, Warszawa 1969.

Korzan K., Koszty postępowania cywilnego a nakłady państwa na utrzymanie wymiaru sprawiedliwości, Gdańsk 1992.

Księga pamiątkowa ku czci Kamila Stefki, red. J. Jodłowski, J. Fiema, W. Berutowicz, W. Siedlecki, E. Wengerek, Warszawa–Wrocław 1967.

Michalak A., *Oczywiście bezzasadne powództwo w dziedzinie praw własności przemysłowej*, „Przegląd Sądowy” 2013, 11–12.

Postępowanie rozpoznawcze w przyszłym kodeksie postępowania cywilnego, red. K. Markiewicz, A. Torbus, Warszawa 2014.

Prace z prawa prywatnego. Księga pamiątkowa ku czci Sędziego Janusza Pietrzykowskiego, red. Z. Banaszczyk, Warszawa 2000.

Proces cywilny. Nauka, kodyfikacja, praktyka. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Feliksowi Zedlerowi, red. P. Grzegorzczak, K. Knoppek, M. Walasik, Warszawa 2012.

Rylski P., *Czynności procesowe a czynności cywilnoprawne – zarys problematyki*, „Państwo i Prawo” 2023, 6.

Sekuła M., *Zagadnienie prawne jako okoliczność uzasadniająca przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania*, „Ius Novum” 2008, 2.

Słownik języka polskiego PWN, <https://sjp.pwn.pl/szukaj/oczywisty.html> [dostęp: 27 maja 2023].

System postępowania cywilnego, tom 5. Środki zaskarżenia, red. A. Góra-Błaszczkowska, Warszawa 2023.

System prawa procesowego cywilnego, tom 3, cz. 2. Środki zaskarżenia, red. J. Gudowski, Warszawa 2013.

Ustawa o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji. Komentarz, red. J. Szwaja, Warszawa 2016.

Zembrzuski T., *Dostępność skargi kasacyjnej w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2008.

Zieliński A., *Sporządzanie środków zaskarżenia w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2009.